

Opgave 3 Propaganda

Propaganda wordt vaak gedefinieerd als het geven van doelbewust eenzijdige informatie om de mening van mensen te beïnvloeden. Daarmee lijkt propaganda te botsen met de idealen van de democratie. Toch maakten verschillende democratische landen tijdens de Eerste Wereldoorlog gebruik van propaganda om burgers over te halen om te vechten voor hun vaderland.

Edward Bernays werkte mee aan de Amerikaanse campagne en was een van de grondleggers van propaganda. Volgens Bernays heeft een democratie propaganda nodig om goed te kunnen functioneren. Hij noemt dit 'ethische propaganda'.

tekst 5

Het opzettelijk en intelligent manipuleren van de gewoonten en meningen van de massa is een belangrijk onderdeel van een democratische samenleving. (...) Wij worden geregeerd, onze geesten gemanipuleerd, onze smaken aangepast, onze gedachten voorbereid, en dat gebeurt doorgaans door mannen van wie we nog nooit hebben gehoord. (...) Als we met grote groepen mensen willen samenleven in een soepel functionerende maatschappij moeten we op deze manier samenwerken.

bron: Bernays - Propaganda - 1928

In *Het Bestel* verdedigt Plato het gebruik van wat hij de nobele leugen noemt. De nobele leugen maakt mensen wijs dat de ziel van sommigen goud bevat, de ziel van anderen zilver en dat weer andere mensen brons of ijzer in hun ziel hebben.

- 2p 17 Leg uit welke overeenkomst er volgens Plato is tussen de indeling van de ziel en de indeling van de maatschappij.
Leg vervolgens uit dat het doel van de nobele leugen overeenkomt met de omschrijving van propaganda in tekst 5.

Het mensbeeld van Bernays is sterk beïnvloed door zijn oom Sigmund Freud, de grondlegger van de psychoanalyse. Net als Freud was Bernays ervan overtuigd dat mensen gedreven worden door irrationele krachten. Met behulp van propaganda zouden de onbewuste verlangens en begeerten van mensen in een democratie gestuurd kunnen worden. Plato is kritisch over de democratie als staatsvorm. Volgens hem heeft een democratie een negatief effect op het karakter van mensen en zal een democratie onvermijdelijk ten onder gaan.

- 3p **18** Leg uit welke overeenkomst er is tussen Plato's beeld van de democratische mens en het mensbeeld van Bernays. Leg vervolgens met Plato's beeld van de democratische mens uit dat volgens Plato de democratie onvermijdelijk ten onder gaat. Beargumenteer tot slot of het gebruik van Bernays' propaganda volgens jou de democratie van de ondergang kan redden.

Met zijn ideeën over propaganda legde Bernays de basis voor wat nu reclame en public relations (pr) heet. Voor het beïnvloeden van mensen baseerde Bernays zich op inzichten over de psychologie van de massa:

tekst 6

Omdat de mens van nature een sociaal wezen is, voelt hij zich lid van de kudde, zelfs als hij alleen in zijn kamer zit achter gesloten gordijnen. Zijn geest behoudt de patronen die door de groep in zijn hoofd zijn gestampt. (...) In plaats van gedachten kent de groep impulsen, gewoonten en emoties.

bron: Bernays - Propaganda - 1928

Volgens Jean-Jacques Rousseau is de mens in de moderne samenleving zijn natuurlijke vrijheid verloren. In de democratie kan de mens als 'citoyen' deze vrijheid terugwinnen.

- 1p **19** Leg uit dat de 'citoyen' van Rousseau niet vatbaar is voor de psychologie van de massa in tekst 6.

Zowel Friedrich Nietzsche als Joseph Schumpeter benadrukt dat de mens negatief beïnvloed wordt door de groep. Daardoor zijn ze kritisch over de democratie.

- 2p **20** Leg met tekst 6 uit dat de groep een negatieve invloed heeft op de mens in een democratie:
- volgens Nietzsche en
 - volgens Schumpeter.

De Nederlandse kunstenaar Jonas Staal maakt hedendaagse propagandakunst waarmee hij een nieuwe democratie wil vormgeven. Dat is volgens hem nodig, omdat nu op een niet-democratische manier wordt besloten wie mee mag doen aan de democratie.

Staal geeft het voorbeeld van Clearing House. Dat is een commissie van de Europese Unie, die bepaalt welke politieke organisaties als terreurorganisaties worden aangemerkt. Clearing House heeft als doel de democratie te beschermen tegen dreiging van buitenaf, maar gaat hierbij volgens Staal ondemocratisch te werk. Zo neemt de commissie in het geheim beslissingen, waardoor er geen democratische controle is op het besluitvormingsproces. Deze beslissingen hebben grote gevolgen voor afscheidingsbewegingen die een eigen staat willen stichten. Van de ene op de andere dag wordt een organisatie als terroristisch bestempeld: leden mogen worden vervolgd, paspoorten worden afgepakt en banktegoeden worden bevroren. Bovendien kunnen deze groepen zich niet in een proces of rechtszaak tegen het besluit verdedigen.

Volgens George van den Bergh zijn er twee gronden waarop een partij uitgesloten mag worden zonder dat dit een schending is van de principes van de democratie.

- 2p 21 Geef met een van deze twee gronden een argument dat de werkwijze van Clearing House **wel** past bij de principes van de democratie. Geef vervolgens met de andere grond een argument dat de werkwijze van Clearing House **niet** past bij de principes van de democratie.

Een voorbeeld van Staals propagandakunst is de Nieuwe Wereldtop, die hij sinds 2012 organiseert. Voor de eerste editie nodigde hij alle groeperingen uit die op de internationale terreurlijsten staan. Daarbij maakt hij bewust geen onderscheid tussen bewegingen die opkomen voor onderdrukte bevolkingsgroepen en bewegingen die bereid zijn om terroristisch geweld tegen burgers te gebruiken. Op deze manier wil Staal een tegenparlement vormen waarin uitgesloten groepen zelf spreekrecht krijgen over deze uitsluiting van de huidige democratie.

- 1p 22 Leg met het voorbeeld van de Nieuwe Wereldtop uit wat de anarchistische uitdaging aan de democratie inhoudt.

De Nieuwe Wereldtop vindt plaats in musea en kunstinstellingen. Staal maakt hierbij gebruik van de vrijheid van de kunst. Deze vrijheid is gebaseerd op de vrijheid van meningsuiting.

- 2p 23 Leg met de vrijheid van meningsuiting de paradox van de bescherming van vrijheid en gelijkheid uit. Beargumenteer vervolgens met deze paradox en het werk van Staal of er volgens jou grenzen zijn aan de vrijheid van kunst in een democratie.